

مقالات مرتبط با " علامه اقبال لاهوری " ارائه شده در کنفرانس های فارسی

۱. چگونگی مفاهیم متضاد در دیوان علامه محمد اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۷

محل انتشار: چهارمین کنگره بین المللی فرهنگ و اندیشه دینی

نویسندگان: احمد رضا کیخای فرزانه - منصور مره پی

تعداد صفحات: ۹

چکیده مقاله:

مفاهیم متضاد و واژه های مخالف در دیوان اقبال لاهوری که از آثار گرانقدر ادب فارسی و هنر شاعر شهیر، علامه محمد اقبال لاهوری، متولد (۶۵۲۱. ش.) می باشد، به وضوح نمایان است. در دیوان از معانی گوناگون بویژه ضدهم منظوم که بیان کننده ی دقیقه ای است، پیرامون مباحث متنوع ادبی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی، تربیتی، فرهنگی و... سخن به کمال مطرح گردیده است. شاعر با سرایش اشعار، ابیات و داستان با فحوای مخالف در پی تنبیه و آگاهی بخشی در همه زمینه ها به فرد و جامعه می باشد. مفاهیمی با ظاهر متضاد و درون مایه ای مثبت. و آموزنده و علاوه بر جنبه ی تذکار، نجات بخش و ضروری و احیاگرند. هدف مقاله وانمود صرف ابیات با مضمون متضاد نیست، بلکه تصریح، تحلیل، وسعت بخشی و ایراد نکات مندرج در آنهاست تا هر فرد متناسب ادراک و تبحر خویش جهت بهبود وضعیت فعلی، آتی و مسیولیت زندگی فردی و اجتماعی از آن حظ بگیرد.

کلیدواژه ها:

دیوان، اقبال لاهوری، متضاد، بلاغ، شاعر، مفهوم، نکته

۲. نگاهی به کاربردهای زبانی جدید در اشعار فارسی اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۷

محل انتشار: اولین کنفرانس ملی تحقیقات بنیادین در مطالعات زبان و ادبیات

نویسنده: موسی پیری

تعداد صفحات: ۱۸

چکیده مقاله:

اقبال شاعر متفکر و فیلسوف پاکستان یکی از تاثیرگذارترین شاعران معاصر به شمار می آید، اشعار او به زبان ادرو و فارسی سرشار از مفاهیم عالی عرفانی، فلسفی، انسانی و اجتماعی است. او گرچه با تتبع در ادبیات فارسی، زبان فارسی را آموخته است اما به تقلید صرف از پیشینیان نپرداخته بلکه با نبوغ خویش سبک خاصی در شعر ایجاد کرده است. اقبال از جمله شاعران چند زبانه است که یکی از ویژگی های شعری آنها کاربردهای زبانی جدید است. وی از ساختارهای گوناگون زبانی و آشنایی زدایی در واژگان بهره برده است و توانسته تعداد زیادی واژه تازه با توجه به پیام اثر، زیبایی آفرینی و بیان مفاهیم تازه به انبوه واژه های فارسی بیفزاید. در این پژوهش کلیات اشعار فارسی اقبال با روش توصیف کاربردی برای تبیین کاربردهای زبانی در شعر او کاویده شده است.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، کلیات اشعار فارسی، کاربردهای زبانی، ترکیب، اشتقاق

۳. تاملی بر اضلاع مثلث فکری اقبال لاهوری (استقلال، آزادی، همگرایی)

سال انتشار ۱۳۹۷

محل انتشار: کنفرانس بین المللی مطالعات زبان، ادبیات و فرهنگ

نویسنده: محمد حاجی آبادی

تعداد صفحات: ۱۱

چکیده مقاله:

علامه محمد اقبال لاهوری، بی شک یکی از نابغه های دوران معاصر به شمار می آید که علاوه بر خلق و آفرینش آثار و اشعاری به زبان اردو، زبان فارسی را برای بیان افکار و احساسات ناب درونی خویش برگزیده است. اشعار و آثارش سرشار از مفاهیم و مضامین والای عرفانی، اخلاقی، اجتماعی و فلسفی است. وی از معدود شاعرانی است که تمام شایستگی های هنری خویش را در خدمت به اسلام بکار بسته و از هر بیت شعر خویش هدفی دینی و اخلاقی داشته است. به هر روی منظور اقبال از شعر تنها بهبود و پیشرفت عالم انسانی و بیان جنبه های عرفانی و اجتماعی و دعوت به آموزه های اسلامی از جمله اتحاد اسلامی، آگاهی دادن مردم نسبت به ترفندهای دولت های استعمارگر است. از سویی دیگر به مردم سفارش می کند که قرآن بخوانند و در سایه سار این کتاب هدایت راه زندگانی را بیابند. در این میان نگارنده در این پژوهش به شیوه تحلیلی و توصیفی تلاش کرده است باالمیت در زوایا و منظومه فکری اقبال به سه مقوله مهم آزادی، همگرایی و استقلال بپردازد. همان اندیشه هایی که می تواند در بیداری و آگاهی تمامی مردم و دمیدن روح آزادی در ملل اسلامی نقشی ویژه داشته باشد.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، شعر، همگرایی، استقلال، آزادی

۴. شیوه های برقراری ارتباط اقبال لاهوری در اشعارش با فرهنگ ایرانی و زبان فارسی

سال انتشار ۱۳۹۷

محل انتشار: کنفرانس بین المللی مطالعات زبان، ادبیات و فرهنگ

نویسندگان: محمد پوراملشی - زرنوش مشتاق

تعداد صفحات: ۱۲

چکیده مقاله:

یکی از مهمترین و اساسیترین زیرساختهای فرهنگ ایران، زبان و ادبیات آن است که قدمتی به بلندای قرنها دارد. گذر زمان و وقوع مسایل سیاسی و اجتماعی سبب شد تا زبان فارسی به خارج از مرزهای ایران رفته و کشورهای اطراف را نیز در بر گیرد. همچنین شاعران و نویسندگان زیادی از آن برای خلق آثارشان استفاده کنند. پاکستان یکی از کشورهایی است که زبان فارسی در آن راه یافت و با سرعت هر چه تمامتر روی به گسترش نهاد. اقبال لاهوری، شاعر پاکستانی، یکی از کسانی است که به زبان و فرهنگ ایرانی بسیار علاقه مند بوده و اشعار زیادی را به فارسی سروده است. در این پژوهش سعی شده تا اشاراتی که اقبال به ایران، فرهنگ ایرانی و زبان فارسی داشته است را بررسی کنیم. نتایج نشان میدهد علاوه بر توجه فراوان وی به اندیشه، فرهنگ و ادب ایران، زبان پارسی را برای بیان افکار و اندیشه هایش حتی مناسبتر از زبان مادری خویش یافته است.

کلیدواژه ها:

فرهنگ ایرانی، زبان فارسی، اقبال لاهوری. شیوه های ارتباط

۵. بررسی دیدگاه اقبال لاهوری نسبت به فلسفه ایرانی

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: دومین کنگره بین المللی علوم انسانی، مطالعات فرهنگی

نویسندگان: مرتضی عرفانی - صدیقه زابلی

تعداد صفحات: ۸

چکیده مقاله:

اقبال لاهوری، علامه شرق، شاعر و فیلسوف و متفکر، از چهره های برجسته و مشهور پاکستانی است که به ایران و ایرانی توجه مخصوص داشته و یا بهتر بگوییم شیفته ی آثار و افکار بزرگان ایرانی و مجذوب پدیده های فکری آنان بوده است. علاقه وی به حدی بوده است که ایشان رساله ی دکتری خود را تحت عنوان سیر فلسفه در ایران نگاشته است. در تحقیق حاضر بر آن شدیم تا گذری کوتاه به بررسی فلسفه در ایران، اعم از دوره باستان و معاصر و تغییر و تحولات آن و همچنین اشاره ای مختصر به تاثیر و نقش فلاسفه و حکیمان بنام ایرانی در ادوار مذکور، از دیدگاه خاص اقبال بپردازیم.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، فلسفه، حکمت، فلسفه ایرانی

۶. آفتاب لاهور (واکاوی اندیشه و نگاه علامه محمد اقبال لاهوری به مولانا جلال ال دین محمد)

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: سومین همایش متن پژوهی ادبی (نگاهی تازه به آثار مولانا)

نویسنده: محمدحسن مقبیه

تعداد صفحات: ۲۹

چکیده مقاله:

علامه محمد اقبال لاهوری که در تاریخ معاصر به استاد دانشگاه، شاعر، مصلح، نظریه پرداز و سیاستمدار شناخته شده، از میان شاعران ایرانی به مولوی ارادت ویژه و فراوان داشته؛ به طوری که در تمام دفاتر شعری و مکتوبات فلسفی و علمی خود، چه به زبان فارسی و چه به اردو و انگلیسی، از وی به نیکی تمام نام برده است. البته نگاه اقبال به مولوی، فقط نگاه عاطفی و شاعرانه و در خصوص بهره گیری از نمادهای شعری و توصیفی و استعاره نیست، نگاه اقبال به مولوی، نگاه به رهبری است که می تواند دستنشان را بگیرد و او را به سوی نور و پاکی و تعالی راهنمایی کند؛ مولوی، شمس اقبال است و علامه، مولوی را حکیم، انسانی خردمند و پیشرو و متعالی دیده و جابه جا از دیدگاه ها و اشعار وی در سخنان و مجموعه های شعری اش استفاده کرده است. نویسنده در این مقاله کوشیده که تمامی نشانه های سطحی و نمادین و نیز نشانه های فکری مولوی را که در عمق و ژرفای آثار اقبال لاهوری ظاهر گشته و اکوی کند و با شواهد و مثالها نشان دهد.

کلیدواژه ها:

مولوی، اقبال لاهوری، شعر، عرفان، زبان فارسی

۷. بازپژوهی شخصیت سالار شهیدان در شعر جواهری و اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: نخستین همایش ادبیات مقاومت با محوریت شهدای دانشجو استان خراسان شمالی

نویسندگان: داوود زرین پور - نذیر احمد سلامی

تعداد صفحات: ۱

چکیده مقاله:

محمد مهدی جواهری و علامه محمد اقبال لاهوری دو ادیب توانمند و سیاستمدار زیرک عرب زبان و پارسی گو، درباره فاجعه اندوه بار عاشورای ۶۱ هجری و حادثه کربلا سخن گفته و با جادوی کلام در میدان ادب و عقیده آثار جاودانی از خود به یادگار گذاشته اند. در این پژوهش سعی بر آن است با روش توصیفی - تحلیلی آن دسته از صفاتی که هر یک از شاعران در برداشت از شخصیت امام پایداری و سالار شهیدان (ع) دریافت کرده اند بیان شود و زاویه دید هر یک از این دو شاعر تبیین گردد. از نتایج بحث اینکه جواهری و اقبال صفات امام (ع) را در دو دسته خدادادی و اکتسابی گنجانده اند و ضمن تصریح به خاندان پاک ایشان سجایای اخلاقی چون ظلم ستیزی، هدایت گری و اصلاح گری را بیان کرده اند. خون امام حسین (ع) در هر دو اثر رمز هدایت و توحید است. و هر دو در تلاشند باورهای غلط را از ساحت قیام امام بزدایند و تصویری دقیق از واقعه کربلا ارائه دهند.

کلیدواژه‌ها:

امام حسین(ع)، صفات امام، محمد مهدی جواهری، علامه اقبال لاهوری

۸. بررسی کارکرد بلاغی جملات انشایی در کلیات اقبال لاهور

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: سومین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نویسندگان: بهار بهارخانه - زهرا اوصالی

تعداد صفحات: ۱۰

چکیده مقاله:

انشا در لغت به معنی ایجاد کردن است و در اصطلاح، آوردن جملات است به گونه ای که در آن احتمال صدق یا کذب نرود. انشا طلبی آن است که در آن چیزی خواسته شود و طلبی صورت پذیرد. شرط درست بودن موضوع درخواست آن است که شیء طلب شده در آن لحظه موجود نباشد و در صورتی که خلاف این موضوع باشد، طلب آن چیز بی معنی و مهمل باشد. انشا غیر طلبی؛ در این نوع چیزی درخواست نمی شود، بلکه بیشتر بیان گر مدح و ذم نسبت به مقوله ای خاص است. این جملات بدان جهت که در اصل قابل تاویل به جملات خبری هستند، چندان مورد توجه قرار نمی گیرند. در علم معانی تنها انشا طلبی است که مورد بررسی قرار گرفته است و آن را به بخش های ذیل تقسیم بندی کرده اند: استفهام، تمنی، امر، نهی و ندا در این مقاله کوشش شده که کارکردهای بلاغی جملات انشایی باتوجه به موارد گفته شده، در کلیات اقبال لاهوری استخراج و در برخی موارد توضیحی مختصر درباره هریک ذکر گردد. حاصل این پژوهش نشان می دهد که لاهور علاوه بر تبحر فوق العاده در آرایشهای بیانی، در معانی استادی مسلم و کم نظیر است.

کلیدواژه‌ها:

لاهوری، کلیات اقبال لاهوری، علوم بلاغی، معانی، جملات انشایی

۹. پیوند اندیشه های اقبال لاهوری و آیت الله خامنه ای (با تاکید بر اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل)

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین‌المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: فاطمه ادیبان

تعداد صفحات: ۱۰

چکیده مقاله:

اقبال لاهوری از شخصیت های مبارزه و متفکر جهان اسلام است که در زمان استعمار و استعمار کشورهای اسلامی تجربه زندگی در کشورهای اروپایی - آلمان و انگلستان - را داشته است و همین امر باعث شده است وی با نگاه دقیق به فیلسوفان، دلایل ضعف و انحطاط جامعه اسلامی را بررسی کند. جلوه هایی از راهکارهای سلیس اقبال برای تشکیل جامعه ای آرمانی در شعر او به خوبی نمایان است. فکر اقبال شعر امید و حرکت است، این حرکت به دنبال دگرگونی و تحول است که از خود فردی آغاز می شود و تحول خود اجتماعی به خود اسلامی را خواستار است. فوتبالی تحقیق حاضر این است که اکنون که چندین دهه از مرگ اقبال می گذرد آیا اندیشه های آرمان گرایان و مدنی اقبال از بین رهبران و سیاست مداران جامعه اسلامی پنهان مانده است یا خیر این پژوهش دست دارد با توجه به نام گذاری سال ها که از سوی مقام معظم رهبری صورت می گیرد و بسامد این مضامین در دو مجموعه (اسرار خودی) به (رموز بیخودی)، پیوند اندیشه های آیت الله خامنه ای به اقبال لاهوری را مورد بررسی قرار دهد. مضمون اقتصاد مقاومتی، اقدام به عمل بازیافت نمونه در افکار اقبال، بیشترین بسامد را در پیوند این دو اندیشه دارد.

کلیدواژه‌ها:

آیت الله خامنه ای، اقبال لاهوری، خودی، اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل

۱۰. مقایسه تحلیلی جاوید نامه اقبال لاهوری و کمدی الهی دانته

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: ایوب امیدی - سودابه فرهادی

تعداد صفحات: ۲۶

چکیده مقاله:

تجسم و ترسیم جهان برین و ارایه تصویری روشن از آن از ابتدایی ترین آغازینه های حیات انسان تا عصر حاضر، راهی برای رسیدن به معرفتی شهودی بود که البته گاهی اوقات با تخیلات سازندگان آن ها نیز همراه بوده است. معراج نامه یکی از مواردی است که به وسیله آن می توان چنین دنیایی را به تصویر کشیده بود از آنجا که عظمت و بزرگی واقعی معراج و سفر روحانی در بین مسلمانان و غیرمسلمانان اتفاقی عظیم است این امر برای هنرمندان نیز از اهمیت خاصی برخوردار است و بسیاری از آن ها در دوره های مختلف با تکیه بر تخیل سعید در به تصویر کشیدن این واقعه روحانی داشته اند به همین دلیل بررسی محتوایی معراج نامه ها به عنوان یک نوع ادبی و مقایسه تحلیلی آن ها موضوعی مهم و درخور توجه است. این مقاله می گوید بر مبنای روش تحلیل محتوا به بررسی قضیه همسان اندیشی و تاثیرپذیری اقبال لاهوری (در جاوید نامه) از کمدی الهی دانه پردازد. نتایج پژوهش نشان می دهد علاوه بر زیبایی ادبی، زبان شاعرانه و تاویل گونه آثار مذکور، مبانی دینی - اعتقادی و اوضاع و احوال سیاسی - اجتماعی روز کار این هنرمندان در محتوای معراج نامه هایشان تاثیرگذار بوده است و همین امر سبب ایجاد شباهت هایی در اندیشه تو شاعر به ویژه در نوع ملاقات ها شده است. روش انجام این مقاله به صورت کتابخانه ای و مقایسه ای - تحلیلی است.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، جاوید نامه، دانه، کمدی الهی

۱۱. من کسوت انسانم پیراهن یزدانم (نسخه های درمان بخش برای بشر امروز)

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: مهرداد اکبری - مژگان صادق پور مبارکه

تعداد صفحات: ۱۴

چکیده مقاله:

اقبال لاهوری متفکری است آشنا با مبانی فکری غرب چه زیربنای تفکرات هشت از تعالیم آسمانی نشیت می گیرد. توف آگاهانه راه موفقیت اقوام شرق را در بازگشت به اصول دین دانسته و خود در این راه با تمام وجود به نقش اندیشه ها و افکارش در دو حوزه ی نثر و نظم اقدام نمود. اقبال اگرچه پایبند سنت است اما به روزترین شاعر روزگار خود بود که افق دیداش بسی فراتر از زمانه اش می نمود. اقبال در میان قدیم و جدید در شرق و غرب در نوسان است، اقبال آمیزه ای است از ور و درون دینی مولانا و پارسایی ناصر خسرو. انسان به فرد را مرکز وجود می گیرد که از این بابت دید او شرقی است لیکن او را در خدمت اجتماع سازمان یافته می بیند که نگاهی غربی می شود. اقبال انسان را از زوایای مختلف مورد بررسی قرار می دهد و در بازسازی اندیشه دینی عالمان تلاش می کند اما در جهان بینی عارفانه اش به انسان نگاه جدیدی را ارایه می دهد و برای انسان کامل ویژگی هایی را بر می شمرد.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، شعر، انسان، عشق، زندگی، خود، جامعه

۱۲. تحلیل استعاری مقوله فرنگ در کلیات اقبال

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: محمد بارانی - محمد حکیمی فر

تعداد صفحات: ۱۰

چکیده مقاله:

علامه محمد اقبال لاهوری (۱۲۵۶ - ۱۳۱۸ هجری قمری) از سیاست مداران، فیلسوفان و شاعران پارسی سرای دیار هندوستان (پاکستان امروزی) است که در مرزهای تفکر منتقدان و عالمان ادب فارسی جایگاه والایی را به خود اختصاص داده است. یکی از ویژگی های برجسته نظام فکری اقبال، نقد و ستیز با جوامع غربی است که در تقابل با جوامع شرقی قرار گرفته اند و موجبات الحاد مذهبی و فروپاشی اجتماعی و سیاسی تمدن شرق را فراهم آوردند. در پژوهش حاضر کوشش ما بر آن است که بر پایه نظریه استعاره مفهومی، استعاره ها و حوزه مفهومی غرب/فرنگ را در کلیات اشعار وی به شیوه تحلیل و توصیف زبان شناسی مورد بررسی قرار دهیم. ما برای تحصیل نتایج مطلوب، ویژگی های مورد تاکید در استعاره ها و بررسی شده را در کنار هم قرار دادیم که به مجموعه ای از الگوهای استعاری در باب مفهوم فرنگ دست یافتیم از این گذر به درک دیدگاه شاعر در باب مقوله غرب و فرنگ نایل آمدیم.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، کلیات اشعار، استعاره مفهومی، فرنگ، غرب

۱۳. زبان فارسی در دیار اقبال لاهوری از دریچه عرفان و تصوف اسلامی

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: حسین بساک

تعداد صفحات: ۱۴

چکیده مقاله:

زبان فارسی میراث مشترک و سرمایه فرهنگی گرانسنگ ملت ایران، افغانستان، تاجیکستان و پاکستان و شبه قاره به سایر کشورهای است که مهم ترین عامل حفظ وحدت فرهنگی آنان را می توان دین اسلام دانست. در این مقاله پیوند زبان و فرهنگ دینی ایران در شبه قاره از منظر عرفان و تصوف اسلامی مورد مطالعه قرار گرفت. علامه محمد اقبال لاهوری نویسنده، شاعر و مصلح موضوع که عرصه ادب، فرهنگ و تمدن اسلامی پاکستان و یکی از چهره های شناخته شده زبان فارسی در جهان است. سخنان وی زبور عجم وفادار ماند به زبان فارسی است که پیام مهرورزی آن نه تنها ایران و شبه قاره بلکه اقصی نقاط جهان را در نگریده است. اقبال با درایت و هوشمندی خود در اسرار خودی عرفان سنتی را با شیوه ای نو در قالب عرفان اسلامی بیان کرد تا به عنوان یک پدیده حیات بخش برای انسان امروزی سودمند باشد و یا همین نگرش در ترویج زبان و اشاعه ادبیات و فرهنگ فارسی کفشی تا اسباب همدلی و همفکری فارسی تا نان شبه قاره و ایران افغانستان فراهم آید. اقبال رشته مودت و عشق را از رشته های نسب در کمتر می دید و با بال جبرئیل خود در کنار اشعار اردو، افکار شیرین فارسی را برای جوانان عجم به ارمان می آورد. بی تردید اقبال لاهوری اساس وحدت قومی و فرهنگی را در هویت دینی ویدیو و با رویکردی مبتنی بر ارزش های غربی عرفان و تصوف اسلامی، دریچه ای به دنیای گسترده زبان فارسی گشوده است که چراغ راه دوستداران زبان فارسی در جهان امروزی است.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، زبان فارسی، هویت دینی و فرهنگی اوباما عرفان و تصوف اسلامی، فارسی آموزی

۱۴. آموزه های اجتماعی و اخلاقی در سروده های اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: نظر محمد بهروز

تعداد صفحات: ۱۲

چکیده مقاله:

فرهنگ انتظار و باور به ظهور انسانی والا در پایان هستی و در هم پیچیده شدن بساط ستم و پستی به شکل های مختلف همچون تار و پودی در اندیشه ها و آموزه های ادیان و اقوام و ملل مختلف جهان تنیده شده است. در این زمینه شعرای ایرانی بویژه در قرن معاصر اشعاری سروده اند. طاهره صفارزاده (۱۳۸۷-۱۳۱۵) یکی از این شاعران است که انتظار در اشعارش موج می زند. انتظاری آمیخته با روحیه امید و ترسیم آینده روشن، بی باکی از قدرت های جهانی و اعتراض در سایه انتظار و مقاومت و

پایداری، تاکید بر تکاپو برای زمینه سازی ظهور و ... صفارزاده شاعری را همچون علامه اقبال لاهوری مسند انسان سازی و اصلاح گری می داند و به شاعر به عنوان یک مصلح اجتماعی نگاه می کند؛ از همین رو در بیشتر شعرهای او توجه به آموزه های اخلاقی دینی بویژه فرهنگ انتظار مشهود است .

کلیدواژه ها:

مهدویت، انتظار، طاهره صفارزاده، پایداری

۱۵. بررسی اشعار اقبال لاهوری از نظر مسایل اخلاقی و تربیتی

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: راضیه چنگیزی

تعداد صفحات: ۱۴

چکیده مقاله:

محمد اقبال لاهوری یکی از اندیشمندان و چهره های برجسته و ماندگار دنیای اسلام است که در جهان نیز مقبولیت فراوانی دارد. اشعار فارسی روخوانی مفاهیم و مضامین عمیق و گسترده است که نشان از بین متفکر اقبال دارد. او در اندیشه این بود که مسلمانان جهان را آگاه کند و بتواند با این آگاهی آن ها را از زیر یوغ استعمار و استبداد آزاد کند. بدین جهت اشعار او حاوی مطالب اخلاقی و تربیتی فراوان است که برگرفته از مکتب اسلام است. اقبال یکی از فیلسوفان بزرگ اسلام است که منبع ذکرش از قرآن سرچشمه می گیرد. او معتقد است که روح قرآن با تعلیمات یونانی سازگاری ندارد و بسیاری از گرفتاری ها از اعتماد یونانی ها ناشی شده است. از نظر وی روح قرآن به امور دینی توجه دارد و فلسفه یونانی به امور نظری می پردازد. به همین دلیل دستاویز شدن به مکتب های یونانی چیزی جز خدا راهی ندارد. هرچند او شکوفایی تمدن اسلامی را در نتیجه جدال ممتد با اندیشه یونانی می داند. در مکتب تربیتی اسلام جنبه های مختلف جسمانی و روحانی انسان به حیات دنیوی و اخروی او نیز مورد عنایت است. بسیاری از شاعران ادب فارسی که پرورش یافته این مکتب هستند شعر را در خدمت اخلاق و تربیت قرار داده اند. از جمله این شاعران علامه محمد اقبال لاهوری است. در این پژوهش سعی می شود اشعار فارسی اقبال از این منظر مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد .

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، مسایل اخلاقی و تربیتی، ادبیات تعلیمی، مکتب اسلام

۱۶. تحلیل ویژگی های زبانی در مثنوی اسرار و رموز علامه اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: محمد رضا حیدری - عبدالعلی اویسی

تعداد صفحات: ۱۴

چکیده مقاله:

محمد اقبال لاهوری شاعر پارسی سرای هند و پاکستان در اواخر سده سیزدهم و اوایل سده چهاردهم، یک فیلسوف و عاشق وطن است و نامش به عنوان آخرین سخن سرای منشور شبه قاره هند مطرح می باشد. بین جوشش درونی شعر را نوعی الهام می دانند و سعی دارد با هنر شعر و شاعری حقایق و ارزش ها را مجسم کند. هدف اقبال تنها خیال پردازی صرف نیست بلکه بوش را به عنوان وسیله ای جهت رساندن پیام زندگی برگزیده است. اشعار اقبال را می توان از دیدگاه دستوری مورد زاکانی قرار داد. دستور علمی است که می خواهد به بررسی. من نقش کلمات در اجزای جمله پردازد و سه مبحث واج ها، واژگان و معنا که اساس زبان را تشکیل می دهند مدنظر قرار می دهد. این تحقیق به این منظور انجام خواهد شد که تا کنون کاری در این زمینه توسط صاحب نظران انجام نگرفته است و می خواهد ویژگی های دستوری از قبیل انواع افعال، انواع را، وجوه افعال، ترتیب اجزای جمله، ترکیب های تبعی، انواع اضافه، قواعد تخصیص، ادغام و اعضای شورا در این مجموعه اشعار بررسی کند و میزان تاثیرپذیری شاعر از ویژگی های زبان در جهت بنیادین کردن اشعارش با این خصایص را در اختیار مخاطبان قرار دهد و جنبه های سنتی اشعار اقبال لاهوری را در مثنوی اسرار و رموز نشان دهد .

کلیدواژه‌ها:

اقبال لاهوری، مثنوی اسرار و رموز، دستور زبان فارسی، ویژگی های زبانی

۱۷. گلشن راز جدید، شراری در ضمیر اقبال

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: حکیمه دبیران

تعداد صفحات: ۱۰

چکیده مقاله:

بنیاد فکری علامه اقبال لاهوری بر اساس تعالیم انسان ساز اسلام و اشعار نغز او متأثر از شاعران و عارفان بزرگ فارسی همچون سنایی و عطار و مولانا جلال الدین رومی و شیخ محمود شبستری صاحب گلشن راز است. عنایت خاص او به این منظومه عرفانی - تعلیمی که شهرت جهانی دارد و شوق بسیاری بر آن نگاشته اند او را بر آن داشت تا مثنوی خود را با عنوان گلشن راز جدید برای نسل حاضر بسراید و با ذوقی تحسین برانگیز برخی از سوالات امیر حسینی هروی را متناسب با مشاهدات خود در زمان به زبانی دیگر بازگو کند. بازگشت به خودی یکی از بهترین مضامینی است که اقبال در این منظومه در باره آن سخن می گوید. خوشبختانه اقبال با انتخاب عناوین گویایی برای کتاب هایش مانند احیای فکر دینی، جاوید نامه، اسرار خودی، نفوذ بیخودی، پیام مشرق و پس چه باید کرد ای اقوام شرق، عقیده و اندیشه خویش را در اشعارش بازتابی روشن داده است و خود نیز به این مهم اشاره می کند پس از من شعر من خوانند و دریابند و می گویند جهانی را دگرگون کرد یک مرد خودآگاهی. این مقاله بر آن است تا به بررسی و تحلیل ابیات گلشن راز جدید بر توصیه های این مصلح جهانی بپردازد.

کلیدواژه‌ها:

علامه اقبال لاهوری، گلشن راز جدید، شیخ محمود شبستری

۱۸. تحلیل سیر فلسفه ایرانی از منظر علامه اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: حکیمه دسترنجی - مهرنور محمدخان

تعداد صفحات: ۱۴

چکیده مقاله:

علامه اقبال لاهوری فیلسوف، شاعر و اندیشمند پاکستانی در ایران بیشتر به سبب پارسی گویی اش فرق دارد چرا که ۹,۰۰۰ بیت از ۱۵,۰۰۰ بیت از سروده های به زبان فارسی است. اما از آنجا که علامه اقبال شعر را وسیله بیان اندیشه هایش قرارداد از زمره شاعران متعهد محسوب می شود. از دیدگاه این دسته از شاعران توانایی به اسارت شعر با توجه به میزان توانایی آنان در رساندن محتوای اندیشه شاعر اندیشمند سنجیده می شود. همچنین جمهور اقبال شناسان این باورند که اندیشه های علامه اقبال هم نشینی تنگاتنگی با اندیشه ایرانی در فلسفه اسلامی دارد. بنابراین تحقیق و شناخت نوع نگاه علامه اقبال به اندیشه های ایرانی و فلسفه ایرانی اسلامی به مثابه راه یافتن به عمق و زیربنای فکری این اندیشمند با تکیه بر منابع و آثار این از ضروریات تحقیق در حوزه اقبال شناسی محسوب می گردد. این مقاله با هدف تحلیل دیدگاه علامه اقبال از اندیشه و فلسفه ایرانی در پنج بخش تنظیم شده است. در بخش اول با عنوان مقدمه مروری بر دیدگاه اقبال به خصوصیات کلی فلسفی ایرانیان و منابع مورد استفاده او برای شناخت فلسفه ایرانی ذکر می شود و در بخش های بعدی به فلسفه ایرانی پیش از اسلام، فلسفه ایرانی اسلامی و تصوف ایرانی از نظر علامه اقبال پرداخت می شود. در پایان مقاله نیز نتیجه گیری آمده است. در نتیجه گیری تحلیل و روش شناسی تحقیقات علامه اقبال از فلسفه ایرانی از دین زردشتی تا فیلسوفان متأخر و تاثیرپذیری فلسفه ایرانی اسلامی از اندیشه های ایران پیش از اسلام با تکیه بر روش تطبیقی و جایگاه اندیشه های عرفانی و نیز مقایسه ای از نوع زنگ زده تطبیقی در درون تاریخ فلسفه در ایران و نیز در تطبیق با فلسفه در مغرب زمین آمده است.

کلیدواژه‌ها:

اقبال لاهوری، فلسفه ایرانی اسلامی، اندیشه ایرانی، اقبال شناسی

۱۹. بررسی تحلیلی - تطبیقی بینامتنیت قرآنی در اشعار اقبال لاهوری و بدوی جبل

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما
نویسندگان: محمدتی زند و کیلی - مهرنگار حسین بر
تعداد صفحات: ۱۴

چکیده مقاله:

اصطلاح بینامتنیت که به معنی شکل گیری معنای یک متن توسط موتور دیگر است از نیمه دوم قرن بیستم در عرصه ادبیات ظاهر شد. براساس این تعریف برخی معتقدند که بینامتنیت از دیرباز در ادبیات کاربرد داشته است چرا که اصطلاحاتی همچون اقتباس، تضمین، تلمیح و... با مفهوم بینامتنی هم پوشانی دارند. در پژوهش حاضر بینامتنی قرآنی در اشعار فارسی اقبال لاهوری شاعر فارسی سرا و بدی جبل شاعر عرب مورد بررسی تحلیلی - تطبیقی قرار گرفته است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که هر کدام از این دو شاعر انواع مختلف بینا متنی (لفظی، من نمی، بازتاب شخصیت ها و داستان های قرآنی و واژگان قرآنی بدون اشاره به معنی و مفهوم قرآنی) را در اشعار خود به کار برده ام که مورد اخیر در اشعار بدوی به کار رفته و در اشعار اقبال کاربردی ندارد. هر کدام از این دو شاعر از بینامتنی با اهداف خاص در شعر خود بهره جسته اند. این پدیده در شعر هر دو شاعر آرایش لفظی ایجاد کرده و علاوه بر آن بشر آن ها معنویت بخشیده است نوبت اقبال از الفاظ و مفاهیم قرآنی به عنوان حجت استفاده می کند. اما بدوی این الفاظ و معانی را به صورت نماد در شعرش می آورد تا حقایق جامعه و زمانه خود را به تصویر بکشد.

کلیدواژه ها:

غفران، بینا متنی، اقبال لاهوری، بدوی جبل

۲۰. جلوه های انتقادی اشعار بیداد گرانه علامه اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما
نویسندگان: محمدتی زند و کیلی - مرضیه قاسمیان
تعداد صفحات: ۱۶

چکیده مقاله:

ادبیات و مخصوصا شعر بازتابی از اوضاع سیاسی، اجتماعی هر دوره تاریخی است. هرچه شایبه جامعه نزدیک تر و با مردم بعصر خویش مانوس تر باشد، نقد و تحلیل اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آن عصر و در ادبیات منظوم او نمود بیشتری دارد. شعر انتقادی اقبال بیش از هر زمانی، زبان مردم و ترجمان احساسات آنان است. شلر انتقادی که در این دوره شکل می گیرد و معایب و کمبودهای جامعه به حکومت در آن مطرح می شود آرمان ها و انتظارات مردم را بیان می دارد. اقبال بیشتر به مسابلی در حوزه انتقادهای اجتماعی و اخلاقی و پس از آن به انتقاد از نابسامانی های سیاسی عصر خود پرداخته است. در این مقاله با روش تحلیلی - پرسیدی مضامین انتقادی در شعر اقبال مورد بررسی قرار گرفته است. یافته های این پژوهش گویای آن است که علامه اقبال شعر خود را وسیله تربیت نسل مسلمان به انسان واقعی قرار می دهد. او راه نجات مسلمانان را بازگشت به اسلام و خود واقعی انسان می داند و همچنین آموزش علوم و فنون غربی را جهت پیشرفت مسلمانان ضروری و پیروی از فرهنگ غرب را مذموم و ناپسند می شمارد.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، مضامین انتقادی، بیدادگری

۲۱. تحلیل نوع نگاه اقبال لاهوری به چهار منبع فقه و اجتهاد در مذاهب اسلامی

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما
نویسندگان: امیر حمزه سالارزایی - سمیه اکبری
تعداد صفحات: ۱۲

چکیده مقاله:

در مقاله پیش رود دغدغه اقبال لاهوری که می پرسد آیا فقه اسلامی قابل تحول و تطور است پاسخ داد و این جمله ایشان را نقض کرده اید که می گوید من می دانم چون دمای اسلام مدعی خاتمیت مذاهب فقه اسلامی است و ولی هرگز نمی تواند منکر امکان نظری یک اجتهاد کامل باشند اقبال برای تقویت و فعال سازی منبع سوم فقه که اجماع است پیشنهاد یک مجمع قانون گذاری توسط عالمان ... های مختلف را می دهد و ظرفیتی بیش از آنچه عالمان سقط برای ایکوما قایلند بر آن باور دارد و من به چهارم (بعد از قرآن، سنت و اجماع) را قیاس نام می برد. حالا که دلیل عقل که خود وی اهمیت خاصی برای آن قایل است را در شمار ادله اربعه قرار نمی دهد. در صورتی که در فقه شیعه اثنی بشری به عنوان یک مذهب جهانی اسلامی، دلیل عقلی به جای قیاس، منبع چهارم قرار می گیرد، شایسته بود که ایشان به عقل هم حداقل در نگاه اولیه به عنوان یکی از منابع فقهی مذهب شیعه اشاره می کرد. به نظر می رسد منظور ایشان از قیاس معنای منطقی آن ملحوظ باشد در این صورت عقل و قیاس (استدلال فقهی و منطقی) دو اسم برای یک مسمما خواهد بود. مدعای این مقاله این است که: دیدگاه ایشان به عنوان یک شاعر حکیم و حقوق شناس اسلامی در مقوله ثقه مصادر آن در کتاب های احیای فکر دینی در اسلام قابل مناقشه است. دست یافته پژوهش اینست که: استحضانات عصری- عرفی که اقبال لاهوری خارج از منابع چهارگانه معروف فقه به آن اهمیت برجسته ای می دهد، اصالت فقه را به عنوان یک منظومه مستحکم و چهار تکانه های نامطلوب می کند.

کلیدواژه‌ها:

پویایی، اجتهاد، قیاس، استحسان، اقبال لاهوری، منابع فقه

۲۲. مزیت ممتاز زن از منظر اقبال لاهوری (با تکیه بر بیتی به زبان اردو از وی)

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: امیر حمزه سالارزایی - جمیل افروشته - زهرا گلستان فرد

تعداد صفحات: ۹

چکیده مقاله:

چنان که می دانیم جنس زن عمدتاً در چهار مقام (مادری، همسری، دختری به خواهری) تجلی می کند. بنیادی ترین رساننده که زن، پردازش شاکله و شخصیت انسان در دوران بسیار مهم و سرنوشت ساز کودکی که با سر پنجه جاری از فکر و هنر مادری است مع ذلک چرا اقبال لاهوری به عنوان یک حکیم و اسلام شناس، بیتی را که به ظاهر نافی این مقام سامی زن می باشد سروده است! یعنی نمود و شکوفایی خودی در مرد بدون شخص دوم و مستقلاً صورت می گیرد درحالی که شکوفایی این امر در صد توسط دیگران همراه است. مدعای ما اینست که با نگاه ابتدایی و خام بر می آید که میل صحرا در حرکت عمودی سعودی مقرون به تعالی نکوهیده است اما با فراست درمی یابیم که برخلاف معنای ظاهری، مراد وی ستایش زن می باشد آن هم به حدی که تمام کننده اصالت زن و پر شدن نیمه خالی او را در تربیت و سازنده که کودکان کوچک امروز به مردان سترگ فردا می داند. این رویکرد وی را می توان به زیبایی از آن سایر آثار او دریافت. دست یافت پژوهش پیش رو اینست که: تجلی و شکوه انسانیت انسان در پرتو یک تربیت ما با اعمال رسالت مادری تحقق می یابد و پس. زن در قواره بلند مادری و در یک تشبیه بلیغ، قلبی است که علاوه بر خون رسانی به خود تمامیت پیکره انسان خود سلار تزریق می کند.

کلیدواژه‌ها:

زن، رسالت، اقبال لاهوری، ستایش

۲۳. دیدگاه اقبال در بیان و مهار زبان

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: قاسم صافی

تعداد صفحات: ۱۰

چکیده مقاله:

زبان وسیله ارتباط بین انسان ها و ابزار انتقال افکار و عقاید و احساسات و نیازمندی ها و از اولویت های زندگی فردی و اجتماعی هر آدمی است که به ضرورت باید با شیوه استفاده از آن آشنا باشد. بسیاری از مردم سخنان خود را جز اعمال خویش

نمی دانم و خود را در سخن گفتن آزاد می بینند در حالی که موثرترین و خطرناک ترین اعمال آدمی سخنان شوهر اوست . با تاسف ما در شرایط و موقعیت زندگی می کنیم که اغلب به بیماری پر گویی و توجه نداشتن به آداب گفتار مبتلاییم و در عمل، ارزش های میراث معنوی از جمله خاموشی و نقد درست و بجا که لازمه عقل و تدبیر مدن است مغفول مانده است و مدیریت بر زبان و وقت یکی از پر ارزش پرمین نعمت های خداوند بر آدمی است که کمتر مورد توجه قرار گرفته و میدان دادن به تمایلات در کلام، فزونی یافته و عمل خود آباتیت و خودسازی به صحت در گفتار مورد غفلت واقع شده است. علامه محمد اقبال از آن شخصیت ها و فیلسوفان برجسته جهان و سخنوران و بزرگان پارسی گوی پاکستان و از سرآمدان فرهنگ مشترک ایران و شبه قاره است که مطالعه عمیق آثارش می تواند تغییر در نگرش و رفتار انسان های مستعد درمی آورد و یاد گرفته هاشان را به طوری کاربردی، اصلاح و بالا برد. و در آثار خود از منازل مختلف، مفهوم فضیلت سکوت و احراز مقام آن را که امنیت فردی و اجتماعی به آدمی می بخشد مطرح کرده و در حوزه های اخلاقی و تربیتی، مراتب از کاربرد زبان را به وجوه مختلف ناکامی نموده است. و افکار و نظریات تعلیمی خویش را در این رابطه به تفصیل بیان کرده است. شواهد و نمونه هایی از آن را به اجمال در متن مقاله می خوانید .

کلیدواژه ها:

محمد اقبال لاهوری، زبان و ادب فارسی، آموزه های اخلاقی و تربیدی، فضیلت سکوت و خاموشی، میراث مشترک فرهنگی ایران و شبه قاره

۲۴. جلوه های استطاعت انسان در شعر اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: قاسم صحرايي

تعداد صفحات: ۹

چکیده مقاله:

علامه محمد اقبال لاهوری (فوت: ۱۹۳۸ م) یکی از بزرگ ترین اندیشمندان و متفکران مصلح اسلامی است. تلاش برای خودشناسی و خودباوری به اتحاد مسلمانان و روی آوردن آن ها به فرهنگ خودی و کسب هویت و استقلال و نجات از چنگال استعمارگران در شعر او برجستگی ویژه ای دارد. او می کوشید تا بیدادگری مسلمانان، دمیدن روح مسیولیت پذیری در آن ها زمینه ساز به دست می گردد که نتیجه آن غلبه مسلمانان در استعمارگران و استقلال یافتن آن ها بود. در این زمینه می توان پیوندی میان اشعار اقبال و علم کلام اسلامی و جلوه هایی از استطاعت انسان را در شعر او یافت. استطاعت اصطلاح کلامی و به معنای توانایی و قدرت انجام دادن کار یاسر از سوی انسان است و در حوزه های مرتبط با اختیار انسان به کار می رود و معمولاً در مقابل جبر قرار می گیرد. تاکید اقبال در دیدار کردن جامعه مسلمانان عصر خود در حرکت و ادداشتن آن ها برای مبارزه با استعمار و اقداماتی نظیر آن با نظریه استطاعت انسان همخوانی دارد. به بیان دیگر رگه هایی از استطاعت انسان را در شعر اقبال می توان یافت و بدین وسیله یکی دیگر از ابعاد شخصیت او آشکار می گردد. در این مقاله با روش توصیفی تحلیلی، جلوه هایی از استطاعت انسان در شعر اقبال لاهوری نشان داده می شود .

کلیدواژه ها:

انسان، استطاعت، کلام، اقبال لاهوری

۲۵. تعهد انسانی و اجتماعی در شعر اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: محمدعین صفاری

تعداد صفحات: ۱۰

چکیده مقاله:

هم زمان با تحولات اجتماعی و سیاسی که در دوره معاصر می داد، برداشت و تلقی شاعران و نویسندگان از مسایل پیرامونی دگرگون شد و بازتاب این تحولات در آثار ادبی نسبت به ادبیات کلاسیک هم تغییر کرد. اقبال لاهوری متفکر و فیلسوف پاکستانی از شاعران متعهد اجتماعی است که شریف ترین احساسات انسانی، اسلامی و اجتماعی خود را در اشعارش با زبانی ساده و دل نشین به خواننده منتقل می کند. به نوعی باید گفت که شعر اقبال لاهوری به شدت رنج انسانی و اجتماعی دارد و همین

احساس انسانی اوست که خود را در کنار مردم قرار داده به طوری که هرگز زبان به مدح و ستایش حاکمان زمانه نیالوده و تن به ذلت و خواری نداده است. در همین راستا پژوهش حاضر بر آن است تا به روش توصیفی - تحلیلی برجسته ترین دغدغه های انسانی و اجتماعی اقبال لاهوری را در اشعارش مورد تحلیل و بررسی قرار دهد. یافته های اساسی پژوهش نشان می دهد که مفاهیمی همچون رعایت ادب و احترام دیگران، اندیشه وحدت اسلامی، استعمار ستیزی، کم رنگی اندیشه های دینی، از خود بیگانگی و لزوم توجه به جایگاه زنان، شاخص ترین دغدغه های انسانی و اجتماعی هستند که در سروده های اقبال لاهوری با زبانی ساده و روان بازتاب داده شده است. در حقیقت اشعار اقبال لاهوری، تلاشی در راستای رسیدن به تقریب و هم گرایی بین مذاهب اسلامی است و به بیان دیگر سروده های وی گام مهمی برای رسیدن به جامعه اسلامی موحد است.

کلیدواژه‌ها:

شعر معاصر، وطن دوستی، وحدت اسلامی، اقبال لاهوری

۲۶. بررسی هنجار گریزی در اشعار اقبال لاهوری (با تکیه بر زبور عجم)

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: فریدون طهماسبی - سولماز مظفری

تعداد صفحات: ۱۸

چکیده مقاله:

یکی از انحرافات از مولفه های زبان هنجار، انحراف از قواعد حاکم بر آن است که فرا هنجاری یا هنجار گریزی نام گرفته است. هنجار گریزی از موضوعات مهم نقد ادبی نوین به حساب می آید که از موثرترین روش های برجستگی زبان در شعر و نثر است و بسیاری از شاعران و نویسندگان از این فرایند بهره گرفته اند. یکی از شاعرانی که از روش هنجار گریزی برای برجسته سازی شعر خود بهره گرفته است اقبال لاهوری است. در این مقاله محدوده مطالعه دربرگیرنده انواع قالب های شعری موجود در زبور عجم است. اطلاعات آماری این نوشتار از طریق محاسبه رویداد هر مورد هنجار گریزی گردآوری شده و به صورت نموداری نمایش داده شده است. نتیجه بررسی داده ها نشان داد که میزان تکرار هنجار گریزی واژگانی (۷۰۹۵) نحوی (۴۰۹۹) آوایی (۱۷۰۳۴۵) زمانی (۱۵۰۷۶۸) سبک (۱۰۵۷۶) (۱۰۵۷۶) معنایی (۲۵۰۸۸۶) است. بر این اساس اقبال لاهوری از تحولات برجسته سازی کلامی از نوع عدول از هنجار در زبور عجم استفاده کرده و هنجار گریزی معنایی پر بسامدترین شگرد هنری وی و مهم ترین ویژگی سبکیش در این زمینه است.

کلیدواژه‌ها:

سبک، برجسته سازی، هنجار گریزی، اقبال لاهوری، شعر، زبور عجم

۲۷. بازدید اقبال از حیدرآباد هند

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: محمود عالم - غلام معین الدین

تعداد صفحات: ۶

چکیده مقاله:

علامه محمد اقبال لاهوری در طول زندگی خود سفرهای بسیاری داشت. پس از این سفرها خارجی در کشورهای دیگر بود و برخی دیگر داخلی در شهرهای مختلف هند بود که یکی از سفرهای داخلی وی، سفر به حیدرآباد دکن بود. علامه اقبال در طول عمر خود دوبار به حیدرآباد سفر کرد. اولین سفر او به این شهر در سال ۱۹۱۰ میلادی به مدت پنج روز بود که مهمان مهاراجه کیشان پراساد نخست وزیر نظام حیدرآباد شد. او در این سفر در یک جلسه شعرخوانی شرکت کرد و از آرامگاه خاندان قطب شاهی نیز بازدید کرد. علامه اقبال در بازدید از آرامگاه قطب شاهیان بسیار تحت تاثیر قرار گرفت تاآنجاکه شری به نام گورستان شاهی صعود کرد در آن از جاه، جلال، شکوه و فرهنگ گران بهای گذشته پادشاهان قطب شاهی یاد کرد. اقبال در این شعر از ظهور و سقوط قطب شاهیان تصویری به دست می دهد تا عبرتی برای خوانندگان خود گردد. دومین سفر وی به حیدرآباد در سال ۱۹۲۹ میلادی بود. در این سفر در تالار تاون هال که امروز ساختمان مجلس ایالتی است سخنرانی کرد. سخنرانی به پرده ها در کتاب بازسازی اندیشه دینی در اسلام چاپ شد. به سبب سفر خود را به حیدرآباد برنامه ای برای دوستش عطیه بیگم می نویسد. متأسفانه اطلاعات زیادی در خصوص سفرهای اقبال به حیدرآباد در دست نیست. سعی نویسنده در این

مقاله بر آن است که سفرهای علامه اقبال لاهوری را به این شهر از جنبه های گوناگون مورد بررسی قرار دهد و در این بررسی مواردی که تاکنون به آن ها پرداخت نشده است را مورد توجه قرار دهد .

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، حیدرآباد، هند، قطب شاهیان

۲۸. بررسی یکی از عوامل سبک ساز در شعر اقبال

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: **همایش بین المللی اقبال و دنیای ما**

نویسنده: **محمدجواد عرفانی بیضایی**

تعداد صفحات: ۱۱

چکیده مقاله:

سبک شناسی دانشی است که به بررسی عوامل سبک ساز در آثار ادبی می پردازد. در ایجاد سبک هر شاعر، عوامل متعددی وجود دارد. بیشتر این عوامل ناشناخته است اما مجموعه آن ها را می توان در چند دسته طبقه بندی کرد. نگرش خاص یکی از مهم ترین این عوامل است که خود منبعت از فرهنگ مستولی بر جامعه ای است که شاعر در آن زندگی می کند. فرهنگ چه خود شاعران بداند یا نداند و ایجاد سبک آن ها تاثیر فراوان دارد. این تصمیم تا آنجاست که مثلا شاعری که از جامعه اسلامی برخاسته باشد حتی اگر خود اعتقادات اسلامی نداشته باشد باز هم تاکید دارد که تحت تاثیر فرهنگ اسلامی است. در چنین شرایطی کاملا واضح است که شاعرانی که اعتقادات اسلامی قوی داشته باشند به طریق اولی سبک آثارشان تا چه حد متأثر از فرهنگ اسلامی است. در این میان مهم ترین نمونه فرهنگ اسلامی یعنی قرآن کریم بیشترین تاثیر را در ایجاد سبک شاعران مسلمان دارد. اقبال لاهوری از مونا دیان وحدت اسلامی و احیای فرهنگ خودی، شاعر شناخته شده ای است که بسیار تحت تاثیر قرآن و آموزه های قرآنی قرار داشته است. بررسی آثار او نشان می دهد که بسامد بالای کاربرد آیات اشعارش در قالب تلمیح، اقتباس، حل و تضمین موجب شده است که این امر یکی از ویژگی های برجسته سبک فردی بسیار قوی او به شمار آید .

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، سبک، فرهنگ اسلامی، قرآن، آیات، تلقین، اقتباس، حل، تضمین

۲۹. انعکاس انسان آرمانی در اندیشه اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: **همایش بین المللی اقبال و دنیای ما**

نویسندگان: **حامد فرجی - یحیی بابانژاد**

تعداد صفحات: ۱۰

چکیده مقاله:

بر اثر اصرار اسلامی تمامی جویباری ها به یک رودخانه می رسند و آن رودخانه نیز به دریا یکی انتهای متصل می شود. آب رودخانه انسان کامل است و آن دریا نیز حضرت حق. در عرفان اسلامی که نمونه بی همتای تحلیل ارتباط حق با خلق در آن مطرح شده است تمامی موضوعات پیرامون دو عنوان اصلی یعنی توحید و موحد خلاصه می شوند. این موحد است که نام خلیفه الهی را شایسته شده است و تاج کرامت بر سر نهاد و صبغه الهی می گیرد. عارفان اسلامی انسانی که ده سال حق می رسد را دارای ویژگی ها و صفات برمی شمرد که آن خصوصیات حقیقت انسان کامل را می سازد. شناخت و تعریف این انسان آرمانی از دریچه نگاه دانشمندی چون اقبال لاهوری که یکی از بزرگ ترین اندیشمندان جهان اسلام است حایز اهمیت می باشد. چرا که اقبال نه تنها با تفکرات ناب اسلامی آشنایی داشته و در تماس مستقیم با مهم ترین منبع معرفتی عارفان یعنی قرآن بوده است بلکه او عارفی است جهان دیده که مغرب زمین را درک کرده و اندیشه های فیلسوفان غربی را شناخته است و با اندوخته های بس گران به تامل در باب انسان می پردازد. اقبال صاحب نفوذی ناآرام است که پس از سال ها تحصیل مبانی اندیشه های فلسفی آرام نیافته و اندیشه آرمانی اش را با توجه به اصول اسلامی تاکید کرده است و این نگرش اقبال به انسان که آن نیز هایی از تعالیم اسلامی اندیشه های مدرن غربی است چیزی است که شاید بتوان گفت در دوران خودش بی نظیر بوده است و ره پویان و روشن فکران اسلامی در ارایه تعریفی از انسان همواره راه روان طریقی اند که اقبال بنا نهاده است . اقبال انسان کاملی را نگه دار جهان دانسته و ظهور انسان کامل را شرط بقای طبیعت می داند. این مقاله در پی تحلیل و تعریفی جامع از انسان آرمانی اقبال با توجه به اندیشه های او و عارفان اسلامی می باشد .

کلیدواژه‌ها:

انسان آرمانی، اقبال لاهوری، حکمت متعالیه، ملاصدرا

۳۰. زمینه و زمانه طرح فلسفه خودی اقبال

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین‌المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: مهدی فرحناکی مقدم - یونس اشرفی امین

تعداد صفحات: ۲۸

چکیده مقاله:

عناصر اصلی تصور اقبال لاهوری اگرچه از جهاتی شباهت‌هایی با نظریات به این تناسب دارد ولی اساس آن دریافت خود او از مسایل فکری و اجتماعی زمان و حاصل تامل در مطالعه خود در تاریخ اندیشه و اوضاع جاری شرق و غرب است. وی پیش از آنکه متأثر از متفکران غربی باشد و تعالیم قرآنی به آرای حکما و عرفای مسلمان به ویژه مولوی در باب معرفت نفس و انسان‌شناسی دینی و عرفانی متکی است. این مکان در ذیل عناوین اوضاع سیاسی و اجتماعی هند، میراث فکری متفکران مسلمان و نیز نیاز فکری و فلسفی غرب در پی مطالعه زمینه‌های طرح فلسفه اقبال است.

کلیدواژه‌ها:

اقبال لاهوری، عصر اقبال، زمینه فلسفه خودی

۳۱. ماندلا و میل به تمامیت در شعر اقبال

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین‌المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: فرنگیس فرهود - آناهیتا امینی

تعداد صفحات: ۱۴

چکیده مقاله:

از آنجایی که ناخودآگاه شاعر در زیرساخت‌های شری موثر است نمایندگان با در نظر داشتن نقد کهن الگویی اکتشاف زیرساخت فکری علامه محمد اقبال لاهوری می‌پردازند. این پژوهش در پاسخ به این سوال سامان یافته است که آیا اقبال در مخمس نوای وقت با فراخوانی انیما، در آرزوی دستیابی به کمال و تمامیت ماندلا بی است تطبیق روان‌پژوهی یونگ در ضمیر خودآگاه و ناخودآگاه از طریق اشکال و نمادهای واژگانی، ادات، رنگ‌ها، مخاطب را به جهان متن و روان شاعر نزدیک می‌سازد. شعر او با بیدار کردن ناخودآگاه، محرک نوشدگی و نوزایی و رسیدن به کمال و جاودانگی است.

کلیدواژه‌ها:

اقبال لاهوری، مخمس نوای وقت، کهن‌الگوی ماندلا، انیما، تمامیت و کمال

۳۲. انسان آرمانی اقبال

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین‌المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: شریف حسین قاسمی

تعداد صفحات: ۶

چکیده مقاله:

شعرا فارسی در هر دوره و عصری متناسب با قدرت‌بالندگی و رشد فکری و فرهنگی جامعه خودشان در سازندگی بنای تمدن جهانی سهمی بسزا داشت و مظاهر ارتقا و کمال را در وجود انسان‌ها خاطر نشان ساخته‌اند. این امتیاز خاص شعر فارسی است که از لحاظ بقای آن است. حضرت علامه محمد اقبال (م ۱۹۳۸ م) یکی از شعرا فارسی‌گوی است که متعهد شد همین امتیاز شعر فارسی را به اوج خود رساند اقبال در آغاز کلیات فارسی و مثنوی معروف خود اسرار خودی با استناد به غزل براده

مثنوی خود می خواهد انسان را که مولوی نیز در جست و جوی او بود با احیای اندیشه دینی و روح تازه ای که در منش و تربیت مسلمانان می دمید به آنان نشان بدهد. موضوع مقاله حاضر ترسیم چهره همین انسان آرمانی اقبال بر اساس اشعار اوست.

کلیدواژه‌ها:

انسان آرمانی، اقبال لاهوری، اسرار خودی

۳۳. اقبالی، رشد فکری و نزاع قلمی

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: **همایش بین المللی اقبال و دنیای ما**

نویسندگان: فرشته کیخا - محمدرضا کیخا

تعداد صفحات: ۱۰

چکیده مقاله:

در دنیای کنونی رشد فکری اقبال در نهضت احیای اسلامی بر کسی پوشیده نیست لذا در این پژوهش که به روش توصیفی و تحلیلی نگاشته شده تلاش نویسندگان غربی است که از یک سو جنبشی که علیه انحطاط و تنزیل سیاسی، اخلاقی و دینی مسلمانان به وجود آمد و از سوی دیگر نزاع قلمی که میان اقبال و حامیان تصوف وجودی، صوفیان خانقاه نشینان سنتی، خواستاران شعر واپس گرایی و پیروان فلسفه پوسیده و فرسوده اشراق یونانی درگرفت را مورد بررسی قرار دهد. یافته های این پژوهش نشان می دهد که تلاش اقبال بر این اصل استوار بود که دوگانگی فکری را از میان بردارد و به بیان ساده تر سعی داشت که رابطه گسیخته حیات فکری مکان علوم و اسلام را دوباره پیوند دهد و تمدن و فرهنگ اسلامی را احیا کند. همچنین اقبال فقط در فضای تخیل صوفیانه و یا فیلسوفانه معلق نبود. بلکه نگاه آینده نگر و دوربین او در تداوم تاریخ و فرهنگ اسلامی به صورت حقیقی مرد مومن، یا انسان کامل یا مرد فردا پدیدار گشت.

کلیدواژه‌ها:

نزاع قلمی، اقبال لاهوری، رشد فکری

۳۴. جستاری در اشعار اقبال لاهوری از منظر هنجار گریزی

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: **همایش بین المللی اقبال و دنیای ما**

نویسندگان: اسحاق ماندگاری کهن - محمد امیر مشهدی

تعداد صفحات: ۱۲

چکیده مقاله:

هنجار گریزی یعنی شکستن هنجار منطقی و طبیعی کلام که به موجب آن شاعر از این روش برای برجسته سازی زبان شعر خود بهره می برد. فرمالیسم ها برای آنکه به ادبیات متن ادبی بپردازند و جز این راهی که برای دستیابی به این منظور انتخاب کردم قرار دادن خود متن در قانون نبوده و مطالعه بود و به عنوان ابزاری برای درک اثر هنری بودند که آن ها از این ابزار با اصطلاح هنجار گریزی یاد می کنند. این مقاله پژوهشی تحلیلی توصیفی درباره زبان شعری اقبال بر اساس نظریه هنجاری گریزی است. بررسی به عمل آمده در اشعار اقبال بیانگر این موضوع است که اقبال در اشعارش از انواع هنجار گریزی بهره برده است و بدین طریق زبان شعر خود را در دست ساخت است اما این بهره گیری به صورت یکسان صورت نپذیرفته است. در ساختار شگرفی اقبال هنجار گریزی های واژگانی و معنایی نقشی اساسی دارد این مقاله به نمونه هایی از انواع هنجار گریزی در شعر اقبال پرداخته است.

کلیدواژه‌ها:

شعر فارسی، اقبال لاهوری، برجسته سازی، فرمالیسم، هنجار گریزی

۳۵. محمد اقبال لاهوری در آثار اندیشمندان جهان عرب

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: **همایش بین المللی اقبال و دنیای ما**

نویسنده: بتول محسنی راد

تعداد صفحات: ۸

چکیده مقاله:

علامه محمد اقبال لاهوری نامدار و سرآمد احیای اندیشه های سیاسی و اجتماعی در جهان اسلام، نقش مهمی در حلقه وصل بین ادبیات عربی و ادبیات او بود ایستاده بود. این فیلسوف و متفکر شبه قاره هند و پاکستان به خاطر آرا و اندیشه های ارزشمند اش در وحدت مسلمانان و به عنوان نخستین منادی آن وحدت اسلامی جایگاه خاصی در زبان عربی باز نمود. اعتقاد به خودباوری و درک خود در شکل فلسفی، صدای آزادی و مبارزه و جهاد، و ایجاد تحولی تازه در جهان اسلام از موضوعاتی است که بزرگان جهان عرب را به خود مجذوب کرد. در آثار آنان اقبال ستاره ای از آسمان درخشان عرفان و فلسفه است. فلسفه ای که دید که در قالب شعر نمایان شد و قلب های بسیاری از آنان را برانگیخت و جهان تازه ای را برای مسلمانان باز کرده بود در این مقاله تلاش بر آن است که جایگاه اتقان و اشعار و آثار نویسندگان جهان عرب مانند محمد حسین هیکل، عبدالوهاب العزام، محمد عبدالغنی حسن و دیگر اندیشمندان بررسی شود و از فلسفه اقبال و تنوع معانی والای او که تحولی تازه در جهان اسلام ایجاد نمود سخن به میان آورده شود.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، ادبیات عربی

۳۶. ذهن و زبان اقبال

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: فاطمه محسنی

تعداد صفحات: ۱۴

چکیده مقاله:

مهم ترین ابزار آرمی برای بیان اندیشه، احساس و حقیقت زیبایی زبان است. زبان به عنوان یک دستگاه ارتباطی، ابزار شکل منطقی محسوب می شود و زمان اندکی با استفاده از اصول زیبایی شناسی می تواند مفاهیم ذهنی مشترک میان انسان ها را تجسم بخشیده و روزآمد نماید. اقبال لاهوری در عصری نو به بیان مفاهیم و اندیشه های جدید پرداخت. او چگونه و به چه شیوه ای زبان و اندیشه را به هم پیوند زد و چه نوآوری در این زمینه داشته برای پاسخ به این پرسش ها ضروری است که از امکانات زبانی به هنر خلاق اقبال در ترسیم ذهن و زبان ادبی پرده برداشت. موارد خانوادگی، منابع معرفتی و تجربیات شخصی اقبال به انضمام استفاده مناسب از واژگان، بهره جستن از اصل تداعی معانی و تخیل با وجود تجربه شاعرانه به تنوع زبان از ممتاز ترین ابزارهای زبانی و اندیشگانی اقبال است.

کلیدواژه ها:

ذهن و اندیشه، زبان ادبی، زیباشناسی، اقبال لاهوری

۳۷. بازتاب فرهنگ عامه در اشعار فارسی اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: معصومه مجنّاد - فاطمه فرهودی پور

تعداد صفحات: ۱۶

چکیده مقاله:

ادیبان از باورهای مردم به عنوان یکی از درون مایه های آثار خویش بهره برده اند تا به اثر خود رنگ ملی ببخشند و فرهنگ و سنت های جامعه را در پیچ و خم حوادث از گزند فراموشی حفظ و از گذشتگان به آیندگان منتقل کند. محمد اقبال لاهوری (۱۹۳۸م - ۱۹۸۷م) شاعر و متفکر بزرگ مسلمان شبه قاره هند و پاکستان است. اقبال توجه به فرهنگ مردم می داند و می توان از لایه لای آزارش اصطلاحات عامیانه، آداب و رسوم مردم را یافت. در این مقاله با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی بر کتابخانه ای سعی شده است فولکلور و ابعاد مختلف ادبیات عامیانه در دیوان اقبال لاهوری نشان داده شود. نتایج به دست آمده بیانگر آنست که اقبال آشنایی با فرهنگ عامه دارد و از آداب و رسوم مردم، اساطیر، باورها و پندارهای عامیانه بهره برده است

و صدف این اشعار گنجینه ای از ادبیات عامیانه را در دل خود محفوظ داشته است. در این نوشتار پس از ارایه توضیحاتی از فرهنگ عامه، پیشینه این مقوله بازبینی و انواع فرهنگ عامه در اشعار فارسی اقبال لاهوری بررسی شده است.

کلیدواژه‌ها:

ایمان محمد اقبال لاهوری، فرهنگ عامه، باورها، آداب و رسوم

۳۸. جایگاه نهضت حسینی در بیداری شبه قاره هند (در منظومه فکری محمد اقبال لاهوری)

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: **همایش بین المللی اقبال و دنیای ما**

نویسندگان: **محمدامیر مشهدی - فریدون هراتی - زهرا رحیمی پور**

تعداد صفحات: ۱۶

چکیده مقاله:

نخستین آرمان های رهایی بخش مسلمانان از سلطه استعمار غربی دادگر آن در شبه قاره از هندوستان و پاکستان شکل گرفت. مسلماً این حرکت را تحت تاثیر عالمان و اندیشمندان آن اثر بود که سلطه غیرخودی را بر خود نمی تابیدند. از جمله این اندیشمندان محمد اقبال لاهوری بود که نقش بسزایی را در روند بیماری شبه قاره داشت. در منظومه فکری اقبال روند رهایی و آزادی خواهی تحت تاثیر نهضت حسین (ع به) می باشد. از نظر او نهضت حسینی دارای اصول و اهداف این بود که در صد و قیام او را تشکیل می داد. این پژوهش با روش تحلیلی و توصیفی در پی تشریح جایگاه نهضت حسینی در منظومه فکری محمد اقبال و تاثیر آن بر روند بیدار خواهی شبه قاره می باشد نکته از نظر اقبال قیام حسینی وصول به اهداف خویش از جمله اشتغال، حریت اسلامی (بازالتی)، مبارزه با استبداد و... را دنبال می کند که این اصول منظومه فکری اقبال را نیز شکل می داد. او با تاثیر از این اصول تلاش در جهت بیداری مردم و موجبات حرکت ها و جنبش های آزادی خواهان را در شبه قاره هند و به طور کلی در جهان اسلام فراهم نمود.

کلیدواژه‌ها:

شبه قاره هند، محمد اقبال لاهوری، نهضت حسینی، بیدادگری

۳۹. نگاه مولانا و اقبال به وحدت وجود

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: **همایش بین المللی اقبال و دنیای ما**

نویسنده: **پروین دخت مشهور**

تعداد صفحات: ۱۶

چکیده مقاله:

وحدت وجود یکی از مباحث مهم و جنجال برانگیز در عرفان اسلامی است که محی الدین عربی آن و صاحب نظر سرشناس عرفان اسلامی بنیان گذار آن می باشد. مولانا به اقبال لاهوری نیز با نگرشی متفاوت که مستهلک شدن و نفی محض را درفنا فی الله رد می کنند و برای هر موجودی هستی پانل می باشد به ویژه اقبال لاهوری که به تقویت خودی می پردازد به این مکتب روی آورده اند. در این مقاله با استناد به نوشته ها و اشعار این دو، دیدگاه آن ها نسبت به وحدت وجود مورد بررسی قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها:

مولانا، اقبال لاهوری، وحدت وجود

۴۰. بیداری شرقی از نگاه محمد اقبال

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: **همایش بین المللی اقبال و دنیای ما**

نویسنده: **میرزا ملا احمد**

تعداد صفحات: ۸

چکیده مقاله:

محمد اقبال از زمره بزرگ ترین شاعران و دانشمندان و متفکران و سیاست شناسان قرن ۲۰ نه تنها شبه قاره شرق است بلکه در ادب و فرهنگ جهانی نیز جایگاه خاص دارد. خدمت علامه اقبال به خصوص در بیداری مردم شرق، هدایت و راهنمایی مردم جدید به مبارزه بهر آزادی و استقلال خیلی بزرگ است. توف او با آثار فراوان ادبی و فلسفی خطابه و مقاله های خود که به زبان های اردو و فارسی به انگلیسی تالیف شده اند، وضع ناگوار مرطوب جفاکش را به قلم داده راه مبارزه آنان را روشن نموده است. همین موضوع در این مقاله مورد بحث خواهد بود.

کلیدواژه ها:

محمد اقبال لاهوری، بیداری مردم شرق

۴۱. تبیین اندیشه های فلسفی اقبال لاهوری با تکیه بر مبانی نظری وی آرمان شهر او

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: فرشته ناصری

تعداد صفحات: ۸

چکیده مقاله:

گستره جغرافیایی زبان و ادبیات فارسی در بردارنده نام نویسندگان و شاعران متعددی است که هر یک از سیستم های گوناگون انحا با یک عدد بی نظیر: مبانی حماسی، عرفانی، غنایی و تعلیمی و... داد سخن رانده و نقش مهمی را در بیان افکار و اندیشه های درونی خویش ایفا نموده اند. در این میان شاعر پرآوازه عرصه عرفان و فلسفه اقبال لاهوری به عنوان یکی از بزرگ ترین شاعران دنیای اسلام با برخورداری از افکار و اندیشه های فلسفی و اجتماعی فرهنگ اسلامی، سهم خوبی را در بیان مبانی خدشناسی و خودشناسی به خود اختصاص داده است. از این رو در پژوهش حاضر بر آن شدیم که ضمن بیان مباحثی در راستای سفسطه، عرفان و عناصر و مضامین یک شهر آرمانی و مبانی نظری هر یک به بیان مولفه های درونی شعر اقبال لاهوری به عنوان یکی از شاخص ترین شاعران دنیای اسلام پردازیم. بر این اساس ضرورت اصلی پژوهش در مقاله حاضر نبیین اندیشه های فلسفی اقبال لاهوری با تکیه بر مبانی نظری وی در آرمان شهر است. بنابراین مسیله اصلی در پژوهش حاضر آن است که دربابیم که این در بیان اندیشه های درونی سخن خویش از چه تمهیداتی بهره جسته و کلام او تا چه حد توانسته با بهره گیری از روابط و مناسبات کلامی مطلوب در جهت توصیف شاخصه های یک آرمان شهر حقیقی توفیق یابد و مرزها را در نوردد. بر این اساس در پژوهش حاضر پس از یک مباحث مقدماتی پیرامون موضوع مورد نظر، به بیان مباحثی در خصوص ویژگی های آرمانی شهر مطلوب اقبال لاهوری که شالوده اصلی این پژوهش بر آن بنا گردیده خواهیم پرداخت.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، آرمان شهر، خودشناسی، خدشناسی، عرفان، فلسفه، ادبیات فارسی

۴۲. میخانه حافظ و اقبال، از پرهیز تا اقبال

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسندگان: مهرداد نصرتی - لیلا گلوی

تعداد صفحات: ۱۴

چکیده مقاله:

اقبال لاهوری اندیشمند و استعمار ستیز اهل سیالکوت که با شعر خود مهم ترین پایه گذار پاکستان اقتصادی کشور جهت مسلمانان هند شناخته می شود. شاعری توانا و صریح البیان بود که در اسرار خودی و رموز بیخودی خویش به جهت تحیح و تحریک مسلمانان در پرهیز از عقب ماندگی تلاش می کند از شعر خویش بهره می جوید. یک در دو اثر مزبور جدی ترین چالش پیش روی مسلمانان برای جبران عقب افتادگی و بازگشت به روزهای پیش روی در عرصه های مختلف را در عوامل متعددی از جمله افکار تخیلی و صوفیانه می بیند با هشدار نسبت به این مولفه های واپس گرایانه می کوشد تا از طریق خرده گیری بر اشعاری مثل شعر حافظ که در آن ها از میخانه و می پرستی به مثابه مشوق آن ها تخییرها و در نتیجه عقب ماندگی ها یاد می کند مسلمانان را به تحرک وادارد. در این تحقیق که جز مطالعات تکاپوی میان اندیشه و شعر اقبال لاهوری با حافظ

شیرازی است تلاش شده است تا نشان داده شود که او لا این مخالفت ها تنها محصول نگرش موقعیتی اقبال بوده و ثابا در همان روز نیز وی به تبعیت از سنت شعر فارسی خود از اصطلاحات مثل باده، شراب، میخانه، سرخوشی و برای بیان اندیشه های مبارزاتی اش استفاده کرده است. از جمله یافته های این تحقیق که بر مبنای داده های کتابخانه ای خصوصا اشعار خود اقبال که از دو دفتر مذکور از دیوان وی استخراج شده و با شیوه تحلیل و توصیف و مقایسه استفاده کرده ایم ، آن است که مخالفت ها تنها جنبه ظاهری دارد حال آنکه در بسیاری از اندیشه ها این دو شاعر فاصله چندانی با هم ندارند .

کلیدواژه‌ها:

اقبال لاهوری، حافظ، شراب، مستی

۴۳. اقبال ، صوفیه و صوف پویشی

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: منصور نیک پناه

تعداد صفحات: ۱۰

چکیده مقاله:

اقبال لاهوری شاعر نامبردار فارسی زبان شبه قاره هند است چه شعرش به واسطه ویژگی های منحصر به فرد از قبیل: بیداری اسلامی، به فردگرایی، غرب ستیزی، ... قابل بررسی است. اما شعر جامع الاطراف اقبال به سبب داشتن صبغه های عرفانی و درویش مسلکی قابل بررسی است. اقبال عارف است یا منتقد عرفا انسان را می پسندد یا در پی آن می باشد با بررسی شعر به زبان متوجه نگاه نقادانه و اصلاح گر او به صوفیه و عرفا می گردیم. نگاهی که ناشی از عمق آن گاهی شاعر است به مراتب و اصطلاحات این طبقه. با عنایت به حضور همیشگی شاعر در حوادث اجتماعی و حساسیت او در برابر آنچه در جامعه اسلامی می شود و در عین حال تجاربی که در ممالک مختلف در باب گوشه نشینی و انزوا طلبی علما می رود و نتایجی که بر اثر این خلوت گزینی نظر مسلمانان می شود سبب شده دیدگاه خاص در مورد صوفیه داشته باشد. نویسنده در این مقاله برآنند تا نوع نگاه شاعر را به صاحبان این مسلک و در عین حال میزان آگاهی او را از نظر بگذرانیم .

کلیدواژه‌ها:

اقبال لاهوری، عرفان و تصوف، اصطلاحات عرفانی، عرفا

۴۴. نگاه امیدوار اقبال به عنایت ایمه و ظهور حضرت مهدی (عج)

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما

نویسنده: منصور نیک پناه

تعداد صفحات: ۸

چکیده مقاله:

اقبال لاهوری به عنوان شاعری که سلسله جنبان اندیشه تقریبی بین مسلمانان جهان بخصوص مزاح تاثیرگذاری همچون شیعه و سنی می توان سرمشقی برای اندیشمندان و شاعران مسلمان است. در جامعه امروزی که گروهی از مدعیان جهان اسلام رشته تکفبری بر دست گرفته اند و کشتن مسلمان دیگر را بر خود موهبتی تصور می نمایند بهترین توصیه رجوع به کلام بزرگانی همچون اکباتان و سید جمال الدین اسدآبادی است. در این بین اقبال علیرغم تمایلات مذهبی خاص خود به عقیده مذاهب اسلامی احترام می گذارد و در پی ابراز عقاید آن ها می باشد. با بررسی شعر اقبال لاهوری کمال محبت و عنایت او را به ایمه هدی و در عین حال عنایت ویژه اش به حضرت مهدی (عج) و انتظار سرتا پا شوق او را به ظواهر حضرت شاهدهیم. در این مقاله نویسنده بر آن است تا صبغه پرننگ شعر خود را در عنایت به ایمه معصوم و منجی آخرالزمان بررسی نمایند .

کلیدواژه‌ها:

اقبال لاهوری، حضرت مهدی (عج)، حضرت فاطمه (س)

۴۵. قرآن، محور شعر و اندیشه اقبال

سال انتشار ۱۳۹۶

محل انتشار: همایش بین المللی اقبال و دنیای ما
نویسندگان: عبدالله واثق عباسی - علی اکبر بزی
تعداد صفحات: ۱۲

چکیده مقاله:

اقبال لاهوری از اندیشمندان بزرگ جهان اسلام و ستاره درخشان شعر و ادب شبه قاره هند است. یکی از دغدغه های دیرینه شاعران و نویسندگان متعهد در سراسر جهان اسلام، بازگشت به گذشته پرافتخار و بازسازی فرهنگ و تمدن اسلامی در سایه تفکری وحدت آفرین است. اقبال از جمله شاعرانی است که آثار ادبی به یک به دو زبان اردو و فارسی سرشار از پیام های حیات بخش قرآن است. وی به عنوان یک متفکر برجسته و مسلمان، قرآن را کتاب هدایت و نجات ملت اسلام می داند. هدف اصلی این پژوهش بررسی معانی قرآنی در اندیشه و شعر اقبال لاهوری است. التزام به طوری که به فرهنگ لاله الاالله، توجه و عمل به سیره پیام آور آخرین کتاب آسمانی، شناخت عمیق به تعالیم و آموزه های قرآن به عنوان آیین جاودانی و منشور و حیاتی دین مبین اسلام مهم ترین مبانی اندیشه اقبال لاهوری را تشکیل می دهند. نتایج این تحقیق به روشنی بیان گر این معناست که آیات قرآن در سراسر آثار اقبال بازتاب یافته و وجود تحقیقات قرآنی به اشارات و حیاتی فراوان و تصاویر بی نظیر از شخصیت پیامبر مکرّم اسلام و دیگر انبیای الهی در شعر اقبال جلا و غنای دینی و معنوی خاصی بدان بخشیده است به گونه ای که می توان قرآن را محور اصلی شعر و اندیشه اقبال لاهوری دانست.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، قرآن کریم، اسلام، تلمیح و اقتباس

۴۶. زمان و زبان علامه محمد اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۵

محل انتشار: کنفرانس جهانی مدیریت، اقتصاد حسابداری و علوم انسانی در آغاز هزاره سوم
نویسندگان: پرستو کلاهدوزها - حمید عابدیها
تعداد صفحات: ۲۴

چکیده مقاله:

سر محمد اقبال لاهوری، یا علامه اقبال در ۳ ذی قعدة ۱۲۹۴ نوامبر ۹ نوامبر ۱۸۷۷ م در شهر سیالکوت پنجاب هندوستان دیده به جهان گشود. وی شاعر، فیلسوف، سیاستمدار و متفکر مسلمان هندی ای بود که ایده یک کشور مستقل را برای اولین بار در میان مسلمانان کشورش مطرح کرد و در نهایت نیز نظریه او منجر به ایجاد کشور پاکستان گردید. اقبال در عرصه ی شعر و ادب در شبه قاره هند از نوادر به شمار می رفت و به طور رسمی «شاعر ملی» خوانده می شد. او شیفته زبان و ادبیات فارسی بود و زبان فارسی را برای بیان آراء و افکار اسلامی خود برگزید و به تدریج از یک شاعر وطنی به شاعری اسلامی - جهانی مبدل شد تا جایی که به اعتقاد بسیاری از متفکران، وی یکی از نخستین منادیان وحدت اسلامی به شمار می رود. علامه اقبال که سروده های خود را در خدمت بیداری و آگاهی توده ها و دمیدن روح آزادی در ملل اسلامی و بیدار ساختن آنان از خواب گران قرار داده بود، امروز نیز به عنوان یکی از ایدئولوگهای مهم جهان اسلام شناخته می شود؛ به گونه ای که اندیشه های آزادی خواهانه اش در ایجاد جریانهای مهم سیاسی و فرهنگی کشورهای اسلامی بویژه کشورهای منطقه خاورمیانه از اهمیت زیادی برخوردار است. این نوشتار بر آن است تا ضمن معرفی کامل زندگی و زمانه اقبال لاهوری به برخی ابعاد فکری او چون احیای تفکر دینی و رنسانس اسلامی نیز بپردازد.

کلیدواژه ها:

محمد اقبال لاهوری، هندوستان، رنسانس اسلامی، آزادی، شعر اجتماعی، فلسفه دینی

۴۷. درآمدی توصیفی تحلیلی بر منابع معراج در سرودهی جاویدنامه محمد اقبال لاهوری نقد و بررسی دیدگاههای محمدالسعيد جمالالدين

سال انتشار ۱۳۹۵

محل انتشار: کنگره بین المللی زبان و ادبیات
نویسندگان: تورج زینی وند - نسرين پرش ور
تعداد صفحات: ۲۶

چکیده مقاله:

علامه اقبال لاهوری، چهره برجسته عرفان اسلامی، در طی آثار خود همواره با نگاهی ژرف به آموزه‌های دینی توجه که نشان‌بخش پختگی جاویدنامه کرده است. وی با نگرشی باطنی به بیان موضوعات عرفانی پرداخته و در اثر جاودان خوداندیشه‌های وی میباید، ضمن تجزیه و تحلیل انسان موجود در عصر خود و راه پر فراز و نشیبی که هر انسانی در راه رسیدن به حقیقت و سعادت پیش روی خود دارد، با روشی تحلیلی-توصیفی به ارایه مولفه‌های اخلاقی، عرفانی و دینی انسانمیردازد، به‌گونه‌ای که این اثر بزرگ را از نظر اهمیت، کم‌دی الهی شرق دانسته‌اند که تمام موضوعات آن دارای وحدتموضوعی چشمگیری در جهت رسیدن به یک هدف اصلی یعنی هدایت و رستگاری انسان میباید. این پژوهش توصیفی تحلیلی به معرفی و تبیین دیدگاه‌های محمدالسعید جمالالدین در خصوص منابع و مصادر شرقی غربی اثر جاویدنامه که از منابع مناسب جهت بررسی‌های تطبیقی به شمار می‌آید، میردازد.

کلیدواژه‌ها:

اقبال لاهوری، جاویدنامه، عرفان، ادبیات تطبیقی، محمدالسعید جمالالدین، منابع شرقی و غربی جاویدنامه

۴۸. نگاهی به تاثیر پذیری حافظ از شاعران متقدم و تاثیر گذاری او بر شاعران متاخر

سال انتشار ۱۳۹۵

محل انتشار: کنگره بین‌المللی زبان و ادبیات

نویسندگان: سهراب سعیدی - علی پوردریایی - محمد اسفندیاری مهنی

تعداد صفحات: ۸

۴۹. آشنایی زدایی در دیوان اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۵

محل انتشار: همایش ادبیات فارسی معاصر

نویسندگان: محمد امیر مشهدی - اسحاق ماندگاری

تعداد صفحات: ۱۲

چکیده مقاله:

آشنایی زدایی یکی از مفاهیم مطرح در نظریه فرمالیست های روس است. به نظر شکوفسکی هنر، ادراک حسی ما را دوباره سامان میدهد و در این مسیر قاعده های آشنا و ساختارهای به ظاهر ماندگار واقعیت را دگرگون میکند. هنر عادت هایمان را تغییر میدهد و هر چیز آشنا را به چشم ما بیگانه میکند. از این جهت جهان و به تبع آن هنر میبایست دوباره کشف شود. اقبال لاهوری از جمله شاعرانی است که با زبانی کهن با جهان جدید برخورد کرده و به کشف و شناخت آن پرداخته است. اقبال با توجه به زمینه و زمانه ظهورش برای بیان تفکرات و احساسات خود ناچار بوده است که از زبان هنجارین فارسی فاصله بگیرد که این مسئله باعث آشنایی زدایی در شعر او شده است. این مقاله به گوشه‌هایی از این آشنایی زدایی در شعر اقبال پرداخته است.

کلیدواژه‌ها:

فرمالیسم، آشنایی زدایی، اقبال لاهوری، هنجارگریزی

۵۰. مقایسه تطبیقی مفهوم بیداری اسلامی در نگاه روشنفکران دینی و علمای حوزوی

سال انتشار ۱۳۹۴

محل انتشار: اولین همایش ملی علوم انسانی اسلامی

نویسنده: زهره قاسمی

تعداد صفحات: ۱۶

چکیده مقاله:

سیدجمال مؤذن و پیشگام بیداری اسلامی است. روشنگری و بیداری ملل مسلمان به واقع اصلی ترین آرمان اوست. نهضت بیدارگری در جهان اسلام که سیدجمال آگاهانه و از روی شناخت و تجربه، سنگ بنای آن را بنا نهاد؛ حیاتی ترین گام در زمان وی محسوب می‌شود. وی به منظور بیداری جهان اسلام، در مان‌هایی از جمله مجهز شدن به علوم و فنون جدید و مبارزه با

خودکامگی مستبدان را عنوان می نماید. امام خمینی(ره) در همه حال بر بیداری و آگاهی امت اسلامی تأکید داشته و دو عنصر تجر و جزم اندیشی؛ و خودباختگی آفت بیداری اسلامی از نگاه ایشان است. موضوع بیداری اسلامی در نگاه امام(ره) با موضوع صدور انقلاب نیز ملازمه دارد. بیداری اسلامی، مهم ترین هدف شهید مطهری می باشد. ایشان نهضت ها و جنبش های شکل گرفته در جهان اسلام را در یک تحلیل و بررسی اجمالی به دو دسته اصلاحی و ارتجاعی تقسیم؛ و افزون بر واژه بیداری از تعبیر حیات اسلامی نیز استفاده می کند. وی نهضت های بیدارگر اسلامی را در قالب سه دسته اجتماعی(نهضت سرداران)، نهضت فکری(حرکت امام غزالی) و اجتماعی- فکری(نهضت اسلامی ایران و نهضت سیدجمال) تفکیک می کند. اقبال لاهوری از اندیشمندان دیگری است که دارای تفکرات بیدارگر ایانه است. وی از فریبندگی و وحشی گری دنیای غرب و استعمار داد سخن دارد و مسلمانان را به بیداری و مقابله با آنها تشویق می کند. اقبال بیداری را در قالب اشعارش بیان می کند و این اشعار دل های خفته و وجدان های متفرق مسلمین را بیدار می سازد. این نوشتار بر آن است تا به بررسی مفهوم بیداری اسلامی در منظومه فکری این روشنفکران بپردازد.

کلیدواژه ها:

بیداری اسلامی، سیدجمال اسدآبادی، امام خمینی(ره)، شهید مطهری، اقبال لاهوری

۵۱. مثنوی «رموز بیخودی»؛ سرود وحدت اقبال لاهوری

سال انتشار ۱۳۹۴

محل انتشار: دومین کنگره بین المللی تفکر و پژوهش دینی

نویسندگان: مهدی فرحناکی مقدم - لیلا محمدی

تعداد صفحات: ۲۱

چکیده مقاله:

مجدد اقبال لاهوری، شاعر، مصلح و یکی از برجسته ترین متفکران مسلمان قرن بیستم است. در این دوره ی ضعف و رکود ملل مسلمان، نوشته ها و آثار منظوم او در قالب فلسفه ی «خودی و بیخودی» نقش بسزایی در تجدید حیات و تقویت روحیه ی ایشان داشته است. از دیدگاه او عقب ماندگی ملل مسلمان در همه ی ابعاد علمی و فرهنگی و سیاسی و اقتصادی معلول از دست رفتن هویت خودی و از دست رفتن ارزش های دینی است. خودی عبارت از درک شخصیت و خوداندیشی و بازگشت به خویشتن است که یک نهضت عمیق خودیابی و خودسازی را می طلبد. از آنجا که رشد و کمال خودی جز در سایه ی ارتباط با دیگر خودی ها میسر نمی گردد، لازم است فرد پس از خودیابی در جمع به بیخودی برسد. بیخودی در اینجا به معنای یکی شدن فرد با جامعه و خود را در جمع و جمع را در خود دیدن است. از آنجا که جامعه نیز به مثابه ی یک خودی است، جنبه های فردی و اجتماعی توأمان مورد تأکید است. بیخودی اقبال مبتنی بر دو اصل توحید و رسالت محمدی است که توحید اساس وحدت جامعه و رسالت مبنای نظریه ی آزادی و برابری است. این جامعه نهایت زمانی و مکانی ندارد و به هیچ حد و مرز جغرافیایی محدود نمی شود. مرکز آن کعبه و قانون آن مبتنی بر شریعت و احکام قرآنی است و غایت آن تحقق مقام نیابت الهی انسان می باشد. خودی و بیخودی آغاز و انجام مسیر رشد و تعالی است و تمامی ابعاد حیات را در بردارد. این مقال در پی طرح و تبیین اندیشه ی اقبال در مثنوی «رموز بیخودی» به عنوان سرود وحدت امت اسلامی است.

کلیدواژه ها:

اقبال لاهوری، وحدت اسلامی، خودی، بیخودی، امت اسلامی

۵۲. بررسی تطبیقی اندیشه های عرفانی هرمان هسه و اقبال لاهوری با تکیه بر مقوله های اقبال

سال انتشار ۱۳۹۴

محل انتشار: همایش بین المللی جستار های ادبی، زبان و ارتباطات فرهنگی

نویسندگان: حمید جعفری قریه علی - سکینه ابراهیمی خوسفی

تعداد صفحات: ۲۸

چکیده مقاله:

در میان نویسندگان، مؤلفان و شعرا کسانی هستند که در آثارشان به عرفان توجه کرده و محتویات تألیفات آنان مشحون از رگه ها و اندیشه های عرفانی است. از جمله آنها اقبال لاهوری و هرمان هسه هستند که در این پژوهش با توجه به مناطق جغرافیایی متفاوت، اندیشه های عرفانی آنان بررسی می شود. در آثار عرفانی به طور معمول به موضوع شیطان و جایگاه او نگاه ویژه ای

شده است . با توجه به این که دو متفکر یاد شده تقریباً نگاه یکسانی به مقوله شیطان دارند، در این پژوهش، با بررسی نظریات عرفا در خصوص شیطان به مقایسه تطبیقی نظریات اقبال لاهوری و هرمان هسه پرداخته می شود. هدف از این جستار نشان دادن وجوه اشتراک و افتراق نظریات دو نویسنده در خصوص شیطان است . حاصل پژوهش نشان می دهد که از نظر هر دو نویسنده، شیطان نیرویی مستقل در جهان است و بر پایه این بینش، شیطان جلوه و ظهور چهره خداوند است که یادآور نظریه های گنوستی است، ولی در نظر اقبال لاهوری، تجسم شیطان به عنوان یک سیاست باز است که بر امتیازات محرز و بی چون و چرای خود بر آدمی پای می فشرد و شوربختی خود را به سرنوشت و تقدیر گره می زند .

کلیدواژه ها:

عرفان ، شیطان ، اقبال لاهوری ، هرمان هسه